

Ařkım HATUNOĐLU¹

**TÜRK İSLAM HEKİMLERİNİN PSİKOLOJİ BİLİMİNİN
GELİŐİMİNE KATKILARI VE PSİKOLOJİK HASTALIKLARA
TEDAVİ YÖNTEMLERİ**

Özet

Psikoloji bilimi tarihi gelişim süreci içinde antik dönemlerden itibaren konusu insan olan her bilim dalı tarafından incelenmiş, merak konusu olmuş ve gündeme gelmiştir. İnsanın ruhsal yapısının ne olduğu? Sınırlarının nerede başlayıp nerede bittiği ve psikolojik etkileri daima araştırma konusu olmuş ve bu ilgi hiç azalmamıştır.

Psikolojinin tarihi süreci içinde gelişmeler özellikle son yüz yıla atfen olduğu kabul edilse de yaygın kanının aksine bu evrenin daha uzun ve eski bir gelişimsel geçmişe sahip olduğu bir gerçekliktir. Antik çağlardan günümüze kadar insanın olduğu her yerde psikolojik sorunlar gündeme gelmiş ve bu sorunların çözümü için çaba gösterilmiştir. Bu çabaları yoğun olarak görüldüğü dönemlerden biri de Türk İslam hekimlerinin çalışmalarıdır.

Bu makalede bu dönem içinde psikolojik sorunlara bilimsel olarak yaklaşım yöntemleri ele alınıp döneminin en son yenilikleri içinde psikolojik tedavi yöntemleri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Psikoloji Bilimi, Türk İslam Hekimleri, Tedavi Yöntemleri.

**TURKISH ISLAMIC CONTRIBUTIONS TO THE DEVELOPMENT
OF THE PSYCHOLOGY OF DOCTORS AND PSYCHOLOGICAL
DISORDERS TREATMENT**

Abstract

Historical development of science in psychology from ancient times human subjects examined by every branch of science, and the agenda has been the subject of curiosity. What is of man's spiritual nature? Where the boundaries of starts and

¹ Yrd. Doç. Dr. Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi A.B.D.
askimhatunoglu@hotmail.com

where it ends, and that the psychological effects always been a subject of research interest has waned.

The history of psychology in the development process, especially in the last century although it is considered that reference Contrary to common belief that the universe has a longer history as a former developmental reality. From antiquity to the present day human psychological problems that come up everywhere, and efforts have been made to solve these problems. This effort is seen as a period of intense study of physicians are one of the Turkish-Islamic.

In this article, the scientific method of approach to psychological problems during this period, will be addressed in the latest innovations of the period of psychological treatment methods will be examined.

Keywords: Psychological Sciences, Turkish Islamic physicians, Treatment Methods.

Giriş

İnsanın bir ruha sahip olduğu ve buradaki gizemlerin merak edilip araştırılması insanlık tarihi kadar eskidir. Aslında süreç boyunca insanın maddi varlığından çok manevi varlığı araştırılmıştır ve bu durum her zaman büyüsel bir güce sahip olmuştur. Örneğin, insanların gördüğü rüyalar, psikolojik semptomlar daima ilgi çekmiş altındaki sırlar çözülmeye çalışılmıştır.

Tarih öncesi devirlerde insanların kafataslarına ruhsal problemler gösterdikleri zaman delikler açılırdı. Çünkü o dönem inancına göre hastalıklar kötü ruh gibi doğaüstü görünmeyen varlıkların insana musallat Olması olarak tanınmaktaydı.

Avrupa'nın çeşitli bölgelerinde yapılan kazılarda bu dönemde yaşayan insanların kafataslarında küçük delikler bulunması bu metodun varlığını doğrular niteliktedir. Buna paralel olarak ruhsal hastalıkların tarihide insanlıkla birlikte başlamıştır denilebilir. Ama bu her toplumda ve kültürde farklı yorumlanmış ve çözümlenmeye çalışılmıştır.

XIX. yy. kadar batı dünyasında ruhsal bozukluk gösteren hastalar şeytan tarafından ruhu kabzedilmiş ancak insan formunda bir varlık olarak görülmüştür.

İslam toplumlarında ise bu durum meczupluk olarak algılanmış yani Allah katında cezp edilmiş insanların bu durumda olabilecekleri kabul edilmiştir. İslam toplumunda ruhsal bozukluk gösterenlere mecnun, Şeyda, divane denilmiş deli kavramıyla hitap etmekten kaçınılarak hassas bir bakış açısı sergilenmiştir. Görüldüğü üzere iki ayrı kültür dini yaklaşımların da etkisiyle konuya farklı yorum getirmiştir.

Batı toplumunda tedavi yolu basit ruhsal hastalık belirtisi gösterenler ateşe atılıyor, işkenceye uğruyor ve bu suretle ruhlarının kurtarıldığı kabul edilerek Allaha bırakılıyordu. Ruhsal problemlerin hastalık olduğu XVI. yy. Avrupa'sında bilinmiyordu. 1818'de Fransa'da ruhsal bozukluğu bulunan hastalar hayvanlardan ve canilerden daha kötü yaklaşımlarla karşılaşırlardı.

Batı toplumunun bu yaklaşımına karşılık İslam dünyasında ilk tam teşekküllü hastane 707 yılında Emevi Halifesi Velid Abdülmelik tarafından yaptırılmıştır. Bu hastaneye hekimler tayin edilmiştir, çalışanlara maaş bağlatılmış, cüzamlı ve akıl hastalarının tecrit ve tedavi

edildiği özel odalar yaptırılmıştır. İslam ülkelerinde ilk defa akıl ve beden hastalıklarının tedavisine özgü hastaneler bu dönemde yaptırılmış ve ilk önemli tedavi yöntemleri bu dönemde geliştirilmiştir.

Bunun yanında 847- 861 yılları arasında halife Mütevekkil Alellah döneminde Bağdat ile vasit arasındaki Deynihizkıl da akıl hastalarına özgü Bimarhanelerin (Hastanelerin) kurulduğundan söz edilir. Bu hastanelerin sadece akıl hastalarının tedavisine tahsis edilmiş döneminin en iyi hastanelerinden biri olduğu hatta 1400'lü yıllarda İspanyada ve İngilterede kurulmuş olan psikiyatri hastanelerinden daha modern olduğu belirtilmektedir.

IX. yy. da Bimarhanelerde diğer hastaların yanı sıra ruhsal problemi bulunan hastalarında tedavi edildiği görülmektedir. Buna en güzel örnek 872 yılında Ahmet Bin Tolun'un Mısır da kurduğu kendi adıyla anılan Bimarhanesini belirtmek gerekmektedir.

Bimarhanelerde hastaların özel hastane elbiseleriyle yattıkları, hekimler tarafından tedavi edildikleri, ilaç ve yemeklerinin önlerine getirildiği ve hasta bakım hizmetleri açısından bugünkü modern hastane formunda oldukları bilinmektedir.

Türk dünyası da aslından oluşumundan İslamiyet'e kadar ruhsal hastalıkların farkında idi ve tedavisi için çeşitli teknikler geliştirilmişti (Boratav, 1997). Aynı zamanda hekim olan şamanların doğadaki güçleri müzik ve dans yoluyla etkileyerek istekleri doğrultusunda yönlendireceği inancı vardı. Şamanlar kendilerine özgü tekniklerle ruhu göklere yükselten veya yer altına indiren bedenin ruhtan ayrıldığını hissettiren bir trans ustasıdır. Kendisi davul çalarak ruhları hükmü altına alır, ölümlerle, şeytanlarla, perilerle irtibat kurarak hastalara şifa dağıtırdı (Güray, 2012). Tedavi sürecinde kullanılan kopuz veya saz tedavi edici iyi ruhları çağırın kötü ruhları kovan önemli bir çalgı olarak kullanılmıştır.

Kırgız Türkleri de müzikle tedaviyi uygulamışlardır. Baksılar (hekimler) yaylı enstrümanlarla tedavi yapmaktaydılar. Seans süresince müzik, şiir ve dansı birleştirerek hastayı iyileştirmeye çalışırlardı (Ak, 2006).

Hunlar (M. Ö. 4-3 yy, M. S. 3. yy), Göktürkler (552-745) ve Uygur (740-1212) dönemlerinde de müzikle terapi uygulamaları bulunmaktadır (Öztürk, 2009).

Türk İslam dünyası açısından konuya bakıldığında Selçuklular döneminde sadece ruhsal hastalıkların tedavisiyle uğraşan birimlerin kurulduğu görülmektedir.

Bunların en önemlileri Afyon yakınlarında Karacaahmet tekkesi, Burdur yakınlarında Onacaktaki Melek Dede türbesidir. Ayrıca Erzurum civarında şimdiki adı ile Deli Baba adlı köyde akıl hastalarının tedavisiyle uğraşan tekkeler olduğu bilinmektedir.

Osmanlı döneminde haseki hastanesi (1538- 1550) , Süleymaniye Külliyesindeki şifahane ile tıp medresesi (1550-1557) ve Atik Valide hastanesi (1583- 1587) her türlü hastalığın yanı sıra ruhsal hastalıklarında tedavi edildiği merkezlerdi.

Sultan Fatih'in oğlu II. Bayezid tarafından Edirne'de inşa edilen II. Beyazıt külliyesi ile bu alanda yeni bir çığır açıldı. II. Beyazıt Bimarhanesinde ana binada ortası havuzlu ve üzeri büyük bir kubbe ile örtülü merkezi avlunun etrafında altısı kış, altısı yaz için tasarlanmış hasta mekânları vardı ve müzik odası da burada yer almaktaydı. Bina müzikle tedavi için kusursuz bir akustik yapıya sahipti. 10 kişiden oluşan musiki topluluğu haftada 3 gün verdiği musiki konseri yankılanmadan binanın her tarafından dinlenmekteydi.

Tedavide musikinin yanı sıra güzel koku ve su sesinden de yararlanılmaktaydı. Ayrıca şadırvandan fışkıran suların çıkardığı ses tedavinin önemli kısmını oluşturmakta ve hastalara huzur vermekteydi. Burada tedavi parasızdı ve haftada 2 gün şehirdeki tüm hastalara parasız ilaç dağıtılırdı.

Selçuklu ve Osmanlı döneminde ruhsal rahatsızlıkların tedavisi amacıyla çeşitli tedavi teknikleri geliştirilmiştir. Bunların en önemlileri ilaç tedavisi, müzik tedavisi, su tedavisi ve çeşitli çiçeklerin kullanıldığı görsel ve kokuya dayanan tedavi teknikleridir. Örneğin; bir Selçuklu Türk'ünün yaptırdığı Şam'daki Nurettin hastanesinde İbni-Sina müzikle akıl hastalığının tedavisi için uğraşmış ve bir takım teknikler geliştirmiştir (Güvenç, 1985). İbni-Sina'nın etkileri Osmanlı döneminde ve günümüz tıp çalışmalarında da devam etmiştir. Bu tedavilerin aslında bugüne hitap eden kalıcı özellikleri de bulunmaktadır.

Tarihi bilgilere göre 6000 yıl öncesine dayanan Türk müzik tarihinden söz edilmekle birlikte Türkler müzikle tedavinin esaslarını Araplar ve Acemlerden almışlardır (Grebene, 1978).

IX ve X yy. da yaşamış filozof, müzisyen ve hekim olan Farabi belli kısımlara ayırdığı Türk müziği makamlarını günün belli saatleri ile ilişkilendirerek psikolojik ve fizyolojik etkileri olduğunu söylemiştir. (Öztürk, 2009).

İbni-Sina (980-1037) Farabi'nin eserlerinden yararlandığını hatta musikiyi öğrenip mesleğinde kullandığını belirtmiştir (Somakçı, 2003). İbni-Sina'ya göre "Tedavinin en iyi yollarından biri hastanın akli ve ruhi güçlerini artırmak, ona hastalıkla daha iyi mücadele etmek için cesaret vermek, hastanın çevresini sevimli hoş gider hale getirmek, ona en iyi musikiyi dinletmek ve onu sevdiği insanlarla bir araya getirmektir".

"Ses varlığımız için zaruridir. Ahenkli bir düzen içinde, belirli bir şekilde ayarlanmış olan sesler insan ruhu üzerinde çok derin etkiler yapar". İbni-Sina'ya göre ses tonu değişiklikleri insanın ruh hallerini belirler. Müzik bestelerini bize hoş gösteren iştih gücümüz değil, o besteden çeşitli telkinler çıkartan idrak yeteneğimizdir. Örneğin; Osmanlı döneminin hekimlerinden Abbas Vesim ilaçla tedavi edilemeyen hastalıklar için müzikle tedavi yapılması gerektiğini belirtmiş ve bu tedavinin belli vakitlerde uygulanmasının daha olumlu etkiler yaratacağını belirtmiştir (Şahin, 1997). Vesim'e göre sıcak zamanlarda soğuk nameler, soğuk zamanlarda sıcak nameler kullanılmalıydı (Akdeniz, 1997).

Selçuklular döneminde Kayseri'de kurulan Gevher Nesibe Bimarhane'sinde müzik, telkin ve sıcak su ile ruhsal rahatsızlığı olanların tedavi edildiği söylenmektedir (Köker, 1991).

Razi, Farabi, İbni-Sina, Hasan Şururi ve Gevrekzade Hasan Efendi gibi bilim adamlarının yaptıkları araştırmalar ve elde ettikleri sonuçları anlatan kitapları kullanan Türklerin ilk ciddi müzikle tedavi çalışmalarını Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde uyguladıkları görülmektedir. Bu hekimler sayesinde müziğin psişik hastalıkların tedavisinde ilmi esasları kurulmuştur.

Eski Türk hekimleri korku, heyecan, kuşku ve ruhi bunalım gösterenlerin nabızlarındaki değişim ve bu değişimin neden olduğu huzursuzluk için hastalarına çeşitli melodiler dinletirler ve bu sırada nabızlarını kontrol ederek hasta için en uygun melodiyi bulurlar ve hatta benzer hastalığa sahip bireyleri bir araya getirerek tedavi ederlerdi (Ak, 1997).

Sibe Tıp Medresesi (1206), Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası (1228), Amasya Darüşşifası (1308) Dünyada psikolojik rahatsızlığı olan hastaların müzik ve su sesiyle iyileştirildiği ilk yerler olarak bilinmektedir. Burada ana ilke ses titreşimlerinin doğrudan beyin dokularına etki ettiği düşüncesi idi (Çoban, 2005). Sonuç olarak İslam medeniyeti döneminde Er-Razi, Farabi, İbni-Sina gibi Türk İslam hekimleri psikolojik hastalıkların tedavisinde ilaç ve müzikle tedavi yöntemlerini kullanmışlar ve bu yöntemler Selçuklu ve Osmanlı hekimleri tarafından tatbik edilerek ve geliştirilerek 18. yy kadar en iyi düzeyde kullanılmıştır (Terzioğlu, 1972).

Osmanlı döneminde ruhsal bozukluk gösteren hastaların nasıl tedavi edildiği konusu oldukça iyi yöntemler geliştirilerek yapıldığı cevabını getirir. Osmanlıda melankoli (mal-i hülya), (kara sevda), histeri, şizofreni (ateh-i kable'l miad) ayrı metotlarla tedavi gören psişik bozukluklardı.

Tedavi sürecinde ilaç, dinlenme, gıda, çiçek çeşitleri, musiki, kuş sesi, su sesi gibi yöntemler kullanılırdı. Tedavideki anlayışın geçmişine bakacak olursak eski Anadolu tıbbında antik kültürlerle benzer şekilde (Yunan ve Çin tıbbında) insan vücudunda 4 temel unsurun bulunduğu kabul edilirdi. Bunlar safra, sevda, dem ve balgam ya da kan, sarı safra, kara safra ve balgamdır.

Ahlât-ı Erbaa denilen bu 4 unsurun birinde ya da bir kaçının eksikliği, fazlalığı hastalık kaynağıdır. Bu dengesizlik psikolojik hastalıklarında temelini oluşturur. Bunu anlamak için hekim nabız metodunu kullanır hastaya sorular sorulur ve yanıtlara göre tedavi tarzı seçilirdi (Bayat, 2003).

Osmanlı döneminde bu alanda ün yapmış olan hastanelerden özellikle ikisi önemlidir. Bunlar, XV. yy. sonunda II. Beyazıt'ın Edirne'de yaptırdığı darüşşifa ile Hürrem haseki sultanın yaptırdığı Haseki darüşşifası Bimarhane seksiyonları ile dünyaca ün yapmış kurumlardır.

Hastanelerde çiçek yetiştirilir ve bunların güzelliği, kokusu psikolojik hastalıkların tedavisinde kullanılırdı. (Özellikle lale, sümbül, reyhan, karanfil, deveboynu, yasemin, nesrin gibi çiçek türleri tercih edilirdi) (Terzioğlu, 1970). Bitkilerden yararlanıldığı bilinmekle birlikte tedavide kullanılan en önemli yöntemlerden biri müzikti. Müzikle tedavi aslında 2500 yıldır kullanılan bir yöntemdir. Ve birçok medeniyet bu yöntemi kullanmıştır. Anadolu coğrafyasında kurulan çeşitli medeniyetlerde ve eski antik medeniyetlerde de bu yöntemin kullanıldığı bilinmektedir (Öztürk, 2007).

Psikolojik tedavi sürecinde müzik yardımcı araç olarak kullanılmıştır. İslam medeniyeti tarihinde özellikle tasavvuf ekolü mensupları (sufiler) müzikle uğraşmış ve kullanmışlardır. Bu dönemde Yaşamış büyük Türk İslam âlimleri ve hekimleri Zekeriya Er Razi (854-932), Farabi (870-950) ve İbn-Sina (980-1037) müzikle psişik hastalıkların tedavisinde ilmi esasları kurmuşlardır.

Farabi "Musiki-Ül-Kebir" adlı eserinde müziğin fizik ve astronomi ile olan ilişkisini açıklamaya çalışmıştır. Aslında İslamiyet'in başında musikiye karşı bir direnme vardı. Şarkı söylemek hoş karşılanmazdı. Bunun nedeni müzik ve şarkının insanı zevk ve sefaya yöneltmesi, dini vazifelerini ihmal ettirmesi ve cinsel istekleri teşvik etmesiydi. Daha sonra peygamberin Kuran-ı Kerimi güzel okuyanlara karşı memnuniyet duyması insanların müziğe bakış açısını değiştirdi.

Musiki derece derece ilerleyerek Abbasi döneminde üstün bir düzeye ulaştı. Türk İslam kültürü üzerinde esaslı yer edinen musiki özellikle saray ve tekkelerde, mehterhane çevresinde gelişimini sürdürdü (Gençel, 2006).

Türk müziği makamlarının ruha olan etkileri Farabi'ye göre şu şekilde sınıflandırılmıştır;

- 1- Rast makamı: İnsana sefa verir (Neşe ve huzur verir).
- 2- Rehavi makamı: insana beka (sonsuzluk) fikri verir.
- 3- Kuçek makamı: insana hüzn ve elem verir.
- 4- Büzürk makamı: İnsana korku verir.
- 5- İsfahan makamı: insana hareket kabiliyeti, güven hissi verir.
- 6- Neva makamı: İnsana lezzet ve ferahlık verir.
- 7- Uşşak makamı: İnsana gülme hissi verir.
- 8- Zirgüle makamı: İnsana uyku verir.
- 9- Saba makamı: İnsana cesaret kuvvet verir.
- 10- Buselik makamı: İnsana kuvvet, moral verir.
- 11- Hüseyni makamı: İnsana sükûnet, rahatlık verir.
- 12- Hicaz makamı: İnsana alçak gönüllülük verir (Ak, 1997).

Bunun yanında makam ve fasılların çeşitli uluslar üzerinde etkilerinin farklı olduğu belirtilmiş ve farklı milletten gelen bireylere farklı makamlar dinletilmiştir. Buna göre;

- 1- Hüseyni makamı: Araplara
- 2- Irak makamı: Acemlere
- 3- Uşşak Makamı: Türklere
- 4- Buselik makamı: Rumlara dinletilmiştir.

Hastalara musiki dinletmenin de belirli kuralları vardı örneğin; eserler günün her saatinde rast gele çalınmaz belli zaman dilimlerinde çalınırsa daha etkili olduğu düşünülürdü. Bu musiki makamlarından;

- 1- Rehavi makamı: Şafaktan önce
- 2- Hüseyni makamı: Tan ağarınca
- 3- Rast makamı: Kuşluk vakti
- 4- Zirgüle makamı: Öğle vakti
- 5- Hicaz makamı: Namaz arasında
- 6- Irak makamı: İkinci vakti
- 7- İsfahan makamı: Gün batarken
- 8- Neva makamı: Akşam vakti
- 9- Büzürk makamı: Yatsı vakti
- 10- Zirefkend makamı: Uyku vakti

Ruhsal hastalıkların tedavisi için yaptırılan hastanelerde müzikle tedavi amacıyla belirli gün ve saatlerde Mehterhane-i Hakani çalınırdı (Şevki, 1991). Bunun yanında makamların astrolojiyle de bağlantısı araştırılmış ve her burcun makamı bulunmuştur (Güvenç, 1985 ve Öztuna, 1976).

Bimarhanelerde “Güllabici” ismi verilen hasta bakıcılar tarafından ruhsal rahatsızlığı olan hastalara günde iki defa gül suyu serpilirdi. O dönemde gülün insan psikolojisini saflaştırdığı ve yücelttiği düşünülürdü. Bu yaklaşıma paralel olarak hastaların başı traş edilir, gül yağıyla ovulur ve tedavinin sonunda aynı işlem yinelenirdi.

Osmanlıda psikolojik bir problemin çözümüne örnek verilecek olunursa; Belirtileriyle psikolojik kökenli olduğu bilinen ve o dönemde “hafakan” denilen hastalıkta kişide kalp çarpıntısı, sıkıntı, ıstırap, şiddetli öfke, nefes darlığı, sinirli bir yapıyla görülen belirtiler mevcuttu.

Osmanlı metinlerinde ruhsal bir sıkıntı olarak kabul edilen hafakan tedavisinde Celalüddin Hızır’ın eserinde elma, nilüfer, nar şarapları ile gül, menekşe, kâfur, mersin, tavuk, reyhan, süt çürüğü gibi ürünlerden yapılan yiyecekler tarif edilmiştir (Önler, 1999 ve Önler, 1990). Osmanlılar Selçuklulardan devraldıkları tedavi yöntemleriyle ruhsal hastalıklara çözüm geliştirmeye çalıştılar.

Bu noktada ilk etapta hastalığın ortaya koyduğu işaretler gözlemlenir ve en belirgin işaret ön plana çıkarılarak hastalığın ismi konurdu. Hekimler hastalık süresince dikkatli davranır, hastanın şikâyetleri ortadan kalkınca ve hasta sorunlarından bahsetmeyince şifa bulunduğu inanılırdı.

Osmanlı tıbbi akıl hastalıklarına çok önem vermiştir. Bu anlayışta tüm hastalıkların merkezi sinir sisteminden kaynaklanıp, organik nedenlere sahip olduğu görüşü yaygındı (Sarı, 1988).

Dönemin ünlü hekimlerinden Mukbilzadenin akıl hastalıkları sınıflamasında semptomların da tanının da önemli olduğu görülmektedir.

Dönemin hekimlerinin hastalara yaklaşımında ruhsal hastalıkların merkezi ve periferik sinir sisteminden geldiği bilgisi ana yaklaşımı şekillendirdi.

Osmanlı tıp tarihinde aslında iki türlü yaklaşım vardı birincisi hastalıkların kökenini organik bulan ve ilaç tedavisine yönelen doktorlar, ikincisi de dini telkin ve inançlarla ilgili çalışmalar yapan tekkeler. Osmanlı tıbbi diğer hastalıklar gibi ruhsal hastalıklara özel darüşşifa kurma geleneğini Selçuklulardan almıştır. Ruhsal bozukluk gösteren hastaları kabul ve tedavi eden darüşşifalara Bimarhane dendi bu kelime zamanla halk ağzında tımarhane oldu ve bu ifade de zamanla terk edildi.

Osmanlıda sadece hastanelerin kaliteli olması yetmemiş hekimlere de belirli kurallar getirilmiştir. Haseki sultana ait 1551 tarihli bir vakfiyede Darüşşifanın idaresi ve hekimlerin hastalara yaklaşımı konusunda şu kriterler konmuştur;

Doktorlar hastalara karşı serin kalpli, ahlaklı, güzel huylu, endişeden uzak, samimi, şevkatli, hastaya güzel davranan insanlar olmaları gerektiği belirtilmiştir. Bu kurallar aslında günümüzde de son derece geçerlidir ve olması gereken yaklaşımı içermektedir. Bu anlamda o döneme bakılırsa hastanelerin de son derece kaliteli olduğu görülür. Buna bir örnek verilecek olursa Beyazıt külliyesinde akıl hastalarına mahsus bölümde 40 akıl hastasına 150 hasta bakıcı hizmet vermiştir (Şeker, 1987).

Bu merkezlerdeki tedavi sürecinde hastaya kuş eti yedirilir, çiçek manzaraları seyrettirilir, kur-an okunur, kuş ve su sesleri dinletirilir, çiçek kokuları verilir, ayrıca sanat ve el işleriyle hastalarda meşguliyet yaratılıp tedaviye katkı sağlanırdı (Kahya, 2000).

Selçukludan itibaren Osmanlıdaki sürece bakıldığında ruhsal bozuklukların bir hastalık olarak kabul edilip bilimsel yöntemlerle tedavi edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Tedavide o dönemde kullanılan bazı yöntemlerin ve görüşlerin bugünde kabul görmesi ve uygulanması son

derece ilginç bir bulgudur. Tedavide ilaçların yanı sıra alternatif yöntemlerin kullanılması halen tıbbın birçok dalında görülmektedir.

Hastalar ilaç, gıda duyularına hitap eden çeşitli uyaranlarla ve sanatsal uğraşlarla tedavi edilmeye çalışılmıştır ve bu o dönem için son derece insani ve bilimsel bir uygulamadır. Özellikle tedavide insanın doğasını etkileyecek ana temaların kullanılması dönemin tıbbi yaklaşımlarının ne kadar ilerici olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak psikoloji ve psikiyatri bilimlerinin batıda başladığını ve batı toplumunda gelişene kadar İslam toplumlarının bu konuda bilgisiz ve geri olduğunu düşünmek son derece hatalı bir yaklaşımdır. Avrupa toplumu bu alana giren hastalıkların tedavi ve hastane yaklaşımlarını İslam toplumlarından almış ve bunu da geç uygulamaya koymuştur.

KAYNAKLAR

- AK, A, Ş, (2006), Avrupa Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi Tarihi Gelişimi ve Uygulamaları, Ötüken yayınları, İstanbul.
- AK, A, Ş, (ed.), (1997), Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi Tarihi Gelişimi ve Uygulamaları: Konya Özel Eğitim Ltd Şti.
- BAYAT, A, H, (ed.) , Tıp Tarihi.
- BORATOV. P, N, 100 Soruda Türk folkloru, Gerçek Yayınevi, İstanbul
- ÇOBAN, A, (Ed), Müzik Terapi: Ruh Sağlığı için Müzikle Tedavi: Timaş Yay, İstanbul.
- GENCEL, Ö, (2006), Müzikle Tedavi, Kastamonu Eğitim Dergisi, 14 (2).
- GÜRAY, C, Bin yılın Mirası Makamı Var Eden Döngü: Edvar Geleneği, Pan Yayınları, 2012, İstanbul.
- GÜVENÇ, O, (2002), Eski Türklerde Müzik İle Tedavi, Cilt: 3, Yeni Türkiye Yayınları Ankara.
- GÜVENÇ, R, O, (1985), Türklerde ve Dünyada Müzikle Ruhi Tedavinin Tarihçesi, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- GREBENE. B, (1978), Müzikle Tedavi, Sanem Matbaa, 1978, Ankara.
- KAHYA, E, (2000), Türklerde Bilim Türk Düşünce Tarihi, Ankara.
- KÖKER, A, (1991), Hulusi, Gevher Nesibe Tıbbiyesinde Çalışan Hekimler ve Müderrisler, Selçuklu Gevher Nesibe Sultan Tıp Fakültesi Kongresi, Kayseri.
- ÖNLER, Z, (1991), Celalüddin Hızır (Hacı Paşa) Müntehab-ı Şifa (Sözlük), Simurg Yayınları, İstanbul.
- ÖNLER, Z, (1990), Celalüddin Hızır (Hacı Paşa) Müntehab-ı Şifa (Giriş metin), TDK yay, Ankara.
- ÖZTUNA, N, Y, (1976), Türk Musikisi Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basım Evi, Ankara.
- ÖZTÜRK, L, ERSEVEN, H, ve ATİK F, (2009), Makamdan Şifaya, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

- ÖZTÜRK, L, (1970), İslam Dünyasında Hastaneler, İz Yayınları, İstanbul.
- SARI, N, (1988), Osmanlı Tıp Yazmalarında Akıl Hastalıkları Sınıflaması, Tıp Tarihi Çalışmaları,1, İstanbul.
- SOMAKÇI, P, (2003), Türklerde Müzikle Tedavi, T. C. Haliç Üniversitesi, Konservatuar ve Türk Musikisi Bölümü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 15.
- ŞAHİN, S, (1982), Türklerde Müzikle Ruh ve Sinir Hastalıkları Tedavisi, Kayseri Üniversitesi, Gevher Nesibe Bilim Haftası ve Tıp Günleri Kayseri.
- ŞEKER, M, (1987), İslam'da Sosyal Yardımlaşma Müesseseleri, Ankara.
- ŞEVKİ, O, (Sadeleştiren Uzel. İ, (ed), (1991), Beşbuçuk Asırlık Türk Tababeti Tarihi, Ankara. Kültür Bakanlığı.
- TERZİOĞLU, A, (1972), Türk- İslam Psikiyatrisinin ve Hastanelerinin Avrupa'ya Tesirleri, Bifaskop Yayınevi, İstanbul.
- TERZİOĞLU, A, (1970), Ortaçağ İslam Türk Hastaneleri ve Avrupa'ya Tesirleri, Belleten Yayınları, İstanbul.